

Badanie potrzeb profilaktycznych szkoły

Do zaplanowania skutecznych działań profilaktycznych potrzebna jest wiedza o:

- prawidłowościach rozwoju dzieci i młodzieży,
- przyczynach i nasileniu problemów w szkole i środowisku lokalnym,
- potencjale profilaktycznym szkoły i społeczności szkolnej.

Dbając o tworzenie warunków do prawidłowego rozwoju w wieku dojrzewania należy wg Hanny Rylke pamiętać, że:

- ❖ Podstawowy cel w okresie dojrzewania: dążenie do autonomii i samodzielności:
 - myślenia
 - przeżywania
 - działania
 - dokonywania wyborów
- ❖ Proces wychowania powinien stopniowo zmieniać się w tworzenie warunków do samowychowania, czyli:
 - stawiania sobie samemu celów, zadań, wyznaczania dróg i sposobów ich realizacji,
 - wchodzenia w związki i współpracę,
 - oceniania rezultatów i korygowania działania

Prawidłowości wieku dojrzewania zwiększające ryzyko problemów, to:

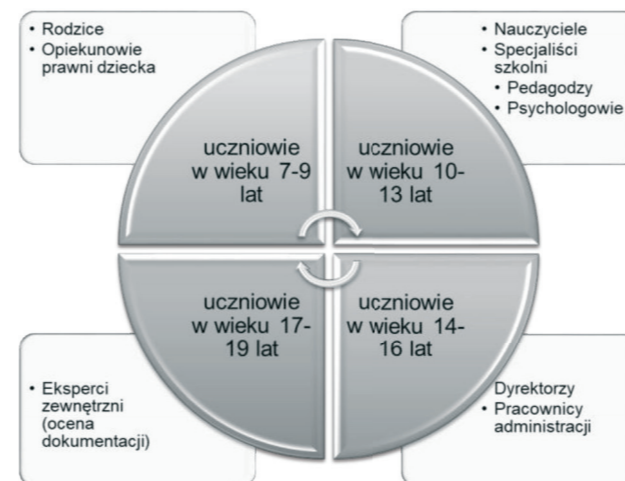
- odłączanie się od rodziny
- podleganie wpływom grupy
- przejmowanie postaw i wartości od rówieśników
- krytycyzm wobec dorosłych
- spadek autorytetu osób dorosłych

Pierwszy krok diagnozy, to Identyfikacja objawów dotyczących:

- zachowań dysfunkcyjnych uczniów, które wskazują na zaburzenia w prawidłowym rozwoju
- zachowań dysfunkcyjnych uczniów, które wskazują na prowadzenie destrukcyjnego stylu życia
- czynników ryzyka związanych z jednostką
- czynników ryzyka związanych z rodziną
- czynników ryzyka związanych z grupą rówieśniczą
- czynników ryzyka związanych ze szkołą i pracownikami
- czynników ryzyka związanych z lokalną społecznością

Narzędzia do wykorzystania w diagnozie, to zestaw ankiet **Profilaktycy.pl**. Zestaw zawiera 8 ankiet, umożliwiających diagnozę potrzeb profilaktycznych i ewaluację procesu realizacji zajęć profilaktycznych w oparciu o informacje uzyskiwane od odrębnych grup osób.

Ankiety są przystosowane do badania następujących grup osób w sposób pozwalający na porównanie odpowiedzi:

Zachowania ryzykowne objęte pomiarem, to:

- ✓ deklarowana przez uczniów:
- ✓ częstość zażywania substancji psychoaktywnych legalnych i nielegalnych,
- ✓ ilość zażywanych substancji
- ✓ wiek rozpoczęcia odurzania się
- ✓ Stosowanie i doświadczanie agresji i przemocy

Czynniki chroniące objęte pomiarem, to: kontakt z rodzicami i kontrola rodzicielska, aktywność w relacjach z rówieśnikami, wsparcie wśród uczniów, od wychowawcy i od nauczycieli. Badane są też: koncentracja nauczycieli na ocenach, postawa uczniów wobec szkoły i nauki i wiele innych.

Wyniki badań po analizach statystycznych pozwalają na odejście od pojedynczych objawów i prowadzą do ukazania prawidłowości występujących w środowisku na tle trzech grup ryzyka.

Zestaw ankiet jest dostępny na stronie www.profilaktycy.pl

Profilaktyka na poszczególnych etapach nauki szkolnej

Badanie potrzeb profilaktycznych szkoły

Jacek Pyżalski, Krzysztof Ostaszewski, Jakub Kołodziejczyk, Grzegorz Kata, Wiesław Poleszak

Profilaktyka na poszczególnych etapach nauki szkolnej

Uczniowie w wieku 7-9 lat (I-III klasa szkoły podstawowej)

- Działania profilaktycznych przyczyniają się do rozwoju pozytywnych zachowań uczniów, natomiast realizacja programów rekomendowanych przyczynia się do zmniejszania częstotliwości zachowań niepożądanych.
- Udział uczniów w zajęciach profilaktycznych sprzyja większej otwartości na rówieśników i otoczenie.
- Realizacja programów rekomendowanych przyczynia się do poprawy klimatu szkoły odczuwanego przez uczniów.
- Działania profilaktyczne wpływające na rozwój pozytywnych postaw uczniów wobec szkoły i nauki, a także udział w zajęciach alternatywnych sprzyja kształtowaniu aktywności i samodzielności.
- Zalecany czas realizacji zajęć profilaktycznych wynosi między 10 a 30 godzin w roku szkolnym. Wielogodzinnym działaniom profilaktycznym towarzyszy wzrost pozytywnych zachowań (socjalizacyjnych) uczniów, jednocześnie nie przyczyniają się one do wzrostu zachowań niepożądanych.
- Działania profilaktyczne powinny składać się z 2-3 różnych programów.
- Nauczyciele jako realizatorzy zajęć profilaktycznych w większym stopniu przyczyniają się do rozwijania pozytywnych zachowań niż prowadzący spoza szkoły.
- Organizacja działań z zakresu profilaktyki selektywnej i wskazującej (np. terapia pedagogiczna) powinna umożliwiać uczniom uczestnictwo w zajęciach alternatywnych.

Uczniowie w wieku 10-13 lat (klasy IV-VI szkoły podstawowej)

- ❖ Unikać należy ograniczania profilaktyki do pojedynczych tematycznych godzin wychowawczych lub lekcji. Skuteczniejsze w zmniejszaniu częstotliwości zachowań ryzykownych uczniów są programy o udowodnionej jakości.
- ❖ Zaleca się realizowanie rekomendowanych programów profilaktycznych. Przyczyniają się one do podejmowania przez uczniów własnej aktywności rozwojowej i uczestnictwa w zajęciach pozaszkolnych, jak również do zwiększenia własnej inicjatywy w nawiązywaniu relacji rówieśniczych i osłabiania poczucia izolacji od grupy.
- ❖ Rekomenduje się realizację zajęć trwających między 10 a 30 godzin w roku szkolnym. Taki czas trwania zajęć najsilniej wpływa na budowanie pozytywnych relacji między uczniami.

- ❖ Efekty pracy z uczniami nad impulsywnością, jako dyspozycją osobowościową silnie powiązaną z tendencją do zachowań ryzykownych, zależą od kwalifikacji osób prowadzących profilaktykę. Taki obszar pracy wymaga specjalistycznego przygotowania i doświadczenia.
- ❖ W treści działań profilaktycznych uwzględnić należy umiejętności radzenia sobie ze stresem. Wspierać należy uczniów, których reakcja na sytuacje stresowe jest niekonstruktywna lub wiąże się z tendencją do izolacji i nadmiernej koncentracji na przeżywanych emocjach.

Uczniowie w wieku 14-16 lat (klasy VII i VIII szkoły podstawowej)

- ✓ Zajęcia profilaktyczne realizowane w postaci tematycznych godzin wychowawczych, to użyteczna forma działań dla uczniów klas VII-VIII.
 - ile występuje dopasowanie tematyki zajęć wychowawczych do bieżących potrzeb uczniów, godziny wychowawcze poświęcone profilaktyce wpływają między innymi na:
 - poprawę jakości kontaktów uczniów z rodzicami,
 - podejmowanie przez uczniów dodatkowej aktywności o charakterze rozwojowym,
 - angażowanie się w pozaszkolne zajęcia grupowe,
 - angażowanie się w indywidualne formy dodatkowego rozwoju (m.in. czytanie książek i artykułów, uczestnictwo w wolontariacie, harcerstwie, zajęciach artystycznych i tematycznych, własna aktywność sportowa lub artystyczna, i in.),
 - rozwijanie konstruktywnych form radzenia sobie w sytuacjach trudnych,
 - spadek częstości angażowania się w kompulsywne reakcje, takie jak sięganie po używki czy stosowanie agresji,
 - wzrost wiedzy na temat oddziaływania środków odurzających.
- ✓ Programy profilaktyczne o udowodnionej skuteczności są pomocne w ograniczaniu przyrostu trudności edukacyjnych (oceny szkolne, oceny z zachowania, wagarowanie, powtarzanie klasy).
- ✓ W sytuacji, gdy poczucie wsparcia uzyskiwanego przez uczniów od wychowawcy jest obniżone, warto wdrażać zajęcia prowadzone przez specjalistów zajmujących się profilaktyką lub psychologów i pedagogów szkolnych.
- ✓ Im więcej różnych działań profilaktycznych w ciągu roku szkolnego, tym lepiej. Udział w kilku różnych działaniach profilaktycznych w trakcie roku wiąże się z bardziej pozytywną postawą uczniów wobec szkoły.
- ✓ Systematyczność zajęć profilaktycznych jest czynnikiem wzmacniającym pozytywny klimat szkoły.
- ✓ Realizacja profilaktyki wspiera uczniów w wieku 13-15 lat w kontrolowaniu zachowania i podejmowaniu działań mniej impulsywnych.

- ✓ Dłuższe programy (ok. 30 godzin), kierowane do różnych grup odbiorców, zwiększają rolę rodziców w obszarze profilaktyki, sprzyjają konstruktywnym zmianom w zakresie częstości kontaktów uczniów z rodzicami i jakości kontroli rodzicielskiej.

Uczniowie liceów ogólnokształcących w wieku 16-18 lat

- ❖ Najbardziej skuteczną formą odpowiedzi na czynniki ryzyka i zachowania ryzykowne obserwowane w środowiskach uczniowskich są działania profilaktyczne o sprawdzonej skuteczności i trwające co najmniej 10 godzin.
- ❖ Wychowawcy klas i zajęcia realizowane przez nich w postaci tematycznych godzin wychowawczych pełnią ważną rolę w odpowiedzi na bieżące problemy uczniów. Dopasowana do potrzeb uczniów profilaktyka na godzinach wychowawczych prowadzi do wyższej oceny działań wychowawcy.
- ❖ Zajęcia profilaktyczne mające postać ustrukturalizowanych programów przekładają się na wyższe oceny z zachowania. Uczniowie, którzy nie biorą udziału w zajęciach profilaktycznych lub uczestniczą tylko w tematycznych godzinach wychowawczych, nie poprawiają swojego zachowania.
- ❖ Działania profilaktyczne, zarówno w postaci godzin wychowawczych jak i bardziej złożonych programów, osłabiają oddziaływanie istotnych czynników ryzyka w postaci ekspozycji na rówieśnicze i rodzinne wzorce zachowań ryzykownych. Najbardziej skuteczni w osłabianiu ryzyka wynikającego z negatywnych wzorców rówieśniczych są nauczyciele realizujący profilaktykę.
- ❖ Szkolni specjaliści: pedagodzy i psychologowie w największym stopniu wspierają rodziców licealistów w obszarze działań psychoprofilaktycznych.
- ❖ Pozaszkolni specjaliści realizujący profilaktykę są skuteczniejsi od pozostałych grup realizatorów – nauczycieli, pedagogów lub psychologów szkolnych – w zakresie pracy nad relacjami rówieśniczymi w klasach licealnych.
- ❖ Realizowanie kilku działań profilaktycznych w ciągu roku szkolnego jest efektywną formą pracy z uczniami liceów w takich obszarach jak: poprawa zachowania, utrzymanie pozytywnego stosunku wobec szkoły i wsparcia otrzymywanego ze strony nauczycieli.

Uczniowie techników i zasadniczych szkół zawodowych w wieku 16-18 lat

- Opublikowane i rekomendowane programy profilaktyczne najskuteczniej ograniczają zachowania ryzykowne przejawiane przez młodzież z techników i szkół zawodowych.
- Programy rekomendowane o sprawdzonej skuteczności zmniejszają akceptację zachowań ryzykownych – uczniowie częściej uznają je za niedopuszczalne i sprzeczne z normami.
- Im większa liczba działań profilaktycznych w trakcie roku, tym silniejsze konstruktywne zmiany postaw.
- Realizacja działań profilaktycznych w grupie uczniów techników i szkół zawodowych zwiększa wiedzę młodzieży na temat szkodliwości i niebezpieczeństw wynikających ze stosowania środków psychoaktywnych.